

Dr. Rudolf Steiner
Dějiny lidí ve světle duchovního bádání
(Menschengeschichte im Lichte der Geistesforschung)

Šestnáct přednášek přednesených v Berlíně
mezi 19. říjnem 1911 a 28. březnem 1912

Prorok Eliáš ve světle duchovní vědy

(Der Prophet Elias im Lichte der Geisteswissenschaft)

7. přednáška
Berlín 14. prosince 1911

GA 61

PROROK ELIÁŠ VE SVĚTLE DUCHOVNÍ VĚDY

Jako jedna z nejskvělejších hvězd na obloze duchovního vývoje lidstva září k nám z bližšího starověku prorok Eliáš. Hluboko, hluboko vtiskují se do lidských srdcí a lidských myslí rysy charakteru, líčení činů této osobnosti, celá velikost, jak se podávají v biblické zprávě. Pro vnější dějiny jeví se tato významná osobnost těžko pochopitelnou. Ale pro duchovní vědu, z jejíhož hlediska máme dnes pozorovat proroka Eliáše, je právě tato osobnost znamením toho, že ve vývoji lidstva nejsou nejdůležitějšími příčinami, nejdůležitějšími podněty dění jen činy, ideje, které je možné pozorovat z vnějšku, které se dají sdělit ve vnějších dějinách, ale že hybnými podněty nejdůležitějšími, nejpřednějšími jsou děje v samých lidských duších.

Abychom si před duchovní zrak předvedli tuto skutečnost osvětlující dějiny, je třeba jen připomenout, že také za založení křesťanství je z největší části nutno děkovat vnitřnímu duševnímu dění - tomu duševnímu dění, které se u apoštola Pavla zevně projevuje jakožto událost před Damaškem. Třebaže spor se vede o vnější skutečnost, nemůžeme popřít, že založení křesťanství probíhá v těsné souvislosti s tím, co se tehdy stalo v duši a v duchu apoštola Pavla a co se přeneslo do plamenných slov a do obětavých činů tohoto zakladatele křesťanství. Ale i v mnoha jiných případech můžeme prokázat, že v lidském dění v dějinném vývoji nemáme před sebou obyčejné dějinné činy, ale že jsme těmito činy uváděni do lidských duší, do lidských srdcí.

Takovýto případ budeme dnes pozorovat. Ale při stručnosti, jakou se musí vyznačovat přednáška jednající o předmětu, o němž by se dalo tolik říci, musíme přenechat další zpracování daného předmětu duším. Jako doklad k vysvětlení a objasnění pro vývoj dějin lidstva budou uvedeny ty aspekty, které budou v souvislosti s osobností proroka Eliáše a s jeho dobou. To, o čem bude tato přednáška pojednávat, chci podat nejen jako sdělení o osobnosti a významu proroka Eliáše, ale zároveň jako příklad, jak je možné takové záležitosti pozorovat duchovní vědou a jak může duchovní věda svými prostředky vnést světlo do toho, co se nám sděluje jiným způsobem o dějinném vývoji lidstva. K naznačenému cíli chci dnes nastoupit zvláštním způsobem. Především má totiž být to, co je nutné říci o osobnosti a významu proroka Eliáše, podáno na základě duchovní vědy samé, přičemž bude se co nejméně přihlížet k bibli. Bude se k ní přihlížet jen tam, kde při udávání jmen nebo při charakterizování se ukáže takový poukaz účelným. Má tedy být učiněn odvážný pokus vyprávět, co se vlastně stalo, abychom pak poukázali na to,

jak se tyto události zrcadlí v biblických zprávách. To, co se stalo, má být podáno na základě takových bádání, jaká jsou právě nyní možná na půdě duchovně-vědeckého zkoumání, na půdě, na níž bylo již založeno líčení v tomto přednáškovém cyklu a také v přednáškách let minulých. Pro ty posluchače, kteří dlouholetým studiem teosofie nebo duchovní vědy jsou obeznámeni s průkaznou silou duchovně-vědeckých metod - a dnes je věru velmi mnoho takových - pro tyto posluchače možno přímo za bezpečný výsledek bádání označit to, co bude řečeno, i když je to možné pouze nastítnit, neboť prokazatelné závěry by zabraly mnoho hodin. A ty z posluchačů, kteří se na takovou půdu nestaví nebo postavit nemohou, prosím, aby to, co bude řečeno o pravých dějinách, přijali jako jakousi hypotézu, která právě podléhá zkoumání. A jsem docela klidný; bude-li toto zkoumání podniknuto věcně a bez předsudku, pak potvrdí, co bude nyní řečeno.

Co má tedy duchovní věda říci o osobnosti a významu proroka Eliáše a jeho doby?

Přenesme se do oné doby starohebrejského starověku, kdy uplynula skvělá epocha Šalomounova panování a palestinská říše musela vytrpět rozmanitá utrpení; je třeba jen připomenout utiskování Filištínskými a podobné události. Přenesme se do doby, kdy to, co bylo dříve jednotnou říší, je již rozděleno na říši Judskou a říši Izraelskou. A nyní se naskýtá taková příležitost, jakých se naskytne mnoho, kdy se může navázat na biblická jména, ale jen pro souvislost a srozumitelnost. Přenesme se tedy do doby, kdy vládl v Samaří král Achab; onen král Achab, který je synem Amri. Byla uzavřena jakási smlouva nebo sbratření krále Achaba anebo - lépe řečeno - dokonce jeho otce s králem Tyrským a Sidonským. A tato smlouva měla být posílena tím, že se Achab oženil s dcerou z královského domu tyrského a sidonského, s Jezábel. Tato jména jsou jistě známa z bible. A aby mně bylo dobře rozuměno, navazuji na biblická jména.

Přenesme se do doby, kdy v lidech, kteří si zachovali příslušné vlohy, naprosto ještě nezmizelo staré jasnozření, které bylo v pradávných dobách duchovní vlastností lidí. Královna Jezábel byla nejen obdařena tímto jasnozřením, ale byla nadána zcela zvláštní jasnovidnou silou, které ovšem nebyla nijak ochotna užívat jen pro dobro a šlechtnost. Musíme v ní vidět jakousi jasnovidku, kdežto v králi Achabovi musíme vidět muže, který měl ve zvláštních, výjimečných stavech to, co ze skrytých sil duševních může vstoupit do vědomí, co zvláště ve starších dobách se projevovalo mnohem rozsáhlejší měrou než v přítomnosti; ale jen někdy měl tento král Achab tušení, vidění, a to tehdy, když stál před nějakou zvláštní osudovou otázkou.

V oné době proslýchalo se v těchto krajinách nejrozmanitějším způsobem cosi o jakémisi významném duchu. Byl to duch, který má v bibli právě jméno Eliáš. Velmi málo lidí vědělo, kde vlastně nutno hledat tuto osobnost, jež má jméno Eliáš, a to, jak silně právě tato osobnost působí na současníky. Mohli bychom naznačit asi to, že v nejširších kruzích jméno této osobnosti a poukaz na tuto osobnost byly vyslovovány s jistými pocity hrůzy. Vědělo se, že v tomto duchu a za ním vězí něco významného. Ale jak ve světě působí a kde by se měl hledat, to se dobře nevědělo; o tom nebylo téměř ani tušení. Jen některé osobnosti, které můžeme nazvat zasvěcenými žáky tohoto ducha, věděly, oč se vlastně jedná. Ty také věděly, kde ve fyzickém světě, ve vnější skutečnosti se nachází muž, který byl nositelem tohoto ducha. Král Achab nevěděl nic, ale míval zcela zvláštní úzkost, zvláštní pocit hrůzy, když se poukazovalo na tuto osobnost; neboť k této osobnosti pojily se docela zvláštní pojmy - a musely se k ní pojit docela zvláštní pojmy.

Král Achab v Samaří byl ten, který zvláště svým sbratřením s Tyrem a Sidonem vnesl do staré palestínské říše náboženství, jež se drželo vnějšího ceremoniálu, vnějších forem. Drželo se toho, co se projevovalo vnějšími symboly, jinými slovy jakéhosi pohanství. Ti, kteří patřili k takovému pohanství, museli se zcela zvláštním pocitem hrůzy přijímat to, co jim bylo známo o individualitě proroka Eliáše. Neboť na základě různých skutečností mohlo se říci: Existuje zde jistě něco ze starých dob starohebrejského národa, co můžeme nazvat náboženstvím Jahvovým. Je tu víra v jednoho Boha, v duchovní bytost vesmíru, která vládne v nadmyslnu, která svými nadmyslovými silami zasahuje do lidského vývoje a do lidských dějin. Ale také se vědělo, že se přiblížila doba, kdy do nejlepších kruhů starohebrejského národa se má uvádět stále významnější porozumění pro bytost Jahveho. Vědělo se, že náboženství Mojžíšovo mělo sice již v zárodku všechno, co je možné označit za náboženství Jahveho, ale rozumělo se tomu tak, jak tomu může rozumět národ, který je víceméně teprve ve věku dětském nebo jinošském. Náboženství Jahveho, vzhlížení k nadmyslovému Bohu, jež nedá se naznačit jinak, než že řekneme, že nemá podobnost s ničím jiným než s tím neviditelným nadmyslnem, které člověk postřehne, když pozoruje své vlastní já; toto nadmyslnu bylo zde. Ale bylo chápáno tak, jak se mohlo chápat: Činily se pokusy znázornit si na vnějších věcech lidského života, jak působí Bůh Jahve. Bylo zvykem říkat: Jahve působí tak, že odměňuje lidi a je k nim dobrotivý, když ve vnější přírodě bují plodnost, když život plyne lehce. Ale bylo také zvykem říkat, že Bůh Jahve plane hněvem, nebo se odvrací od lidí, jestliže nastaly války nebo hlad a podobné útrapy.

Doba, o které nyní mluvíme, je také taková doba nouze, zvláště doba hladu. A přemnozí odvrátili se od Boha Jahveho z toho důvodu, že již nemohli věřit v jeho působení, protože viděli, jak zachází s lidmi, když právě nastal strašlivý hlad. Můžeme-li mluvit o pokroku ideje Jahveho, musíme tento pokrok naznačit takto: Nyní měla nastoupit idea Boha, která sice byla starou ideou Jahveho, byla však proniknuta vyšším porozuměním, takže lidé si řekli: Ať nastane ve vnějším světě cokoli, ať jakkoli žije člověk ve štěstí, ať ho stíhá nouze a bída, tyto vnější věci nejsou důkazem dobroty nebo hněvu Jahveho, nýbrž správný pojem o ideji Jahveho. Pravou oddanost k ní má ten, kdo ani v největší nouzi a v největší bídě není zviklán, vzhlížeje k neviditelnému Bohu, ten, kdo svými silami, které vládou v jeho duši nikoli vnějším pozorováním, žádným vnějším tvrzením nabývá jistoty, že On jest.

Tento obrat se měl vykonat v tehdejší době. Mají-li se v čase dít podobné obraty, musí tu vždycky být osobnosti, v jejichž duších je nejprve něco takového vykonáno. V nich může být patrné to, co má v dějinách vystupovat jako nový podnět, jako nová síla. Bude-li nám správně rozuměno, můžeme říci, že osudem národa byla vyhlédnuta osobnost, která je označována jménem proroka Eliáše, aby ideu Jehovovu pojala takovým způsobem do své vlastní duše. K tomu bylo třeba, aby v duši této osobnosti vystoupily zcela zvláštní síly ze skrytých základů a hlubin, síly, jaké předtím nemělo ani lidstvo, ani učitelé lidstva. Bytost Eliášova musela projít jakýmsi mystickým zasvěcením, prvním svého druhu, skrze které mohla přijít zvěst o takovémto Bohu. Abychom ukázali charakteristickým způsobem toto vniknutí ideje Jehovovi, je proto nesmírně důležité nahlédnout do duše muže, v němž byl poprvé inkarnován duch, který měl takto umožnit ideu jehovovu tím, že byl zasvěcen, že byl proniknut skrytými duševními silami, jak to bylo nutné pro prvního, tón udávajícího ducha.

S tím, co takové osobnosti prožívají jako významný krok kupředu nejprve ve své vlastní duši, stojí tu osamoceny; ale shromažďují kolem sebe žáky. K takovým školám patří velké náboženské nebo prorocké školy v Palestině; totéž můžeme nazvat iniciačními nebo mysterijními svatyněmi u jiných národů. Tak byl tedy prorok Eliáš - chceme-li užít tohoto jména - rovněž obklopen několika žáky, kteří k němu vzhlíželi velmi vysoko, ale kteří určitým způsobem přece aspoň věděli, oč se jedná, i když nemohli příliš hluboko nahlédnout do jeho duše. Ale ostatní lidé nevěděli, kde je skryt tento Eliáš. Ti si museli jen říci, že je zde, že se něco děje. Rozšířilo se to, co snad bychom v naší řeči mohli nazvat jakousi pověstí - není-li toho jména špatně užito - že on, prorok, je zde, ale nevědělo se, kde je, neboť takové proroci, takové vý

znamní duchové měli určitou sílu. Co říkám, bude se asi zdát groteskní, když přihlížíme jen k dnešní době; ale pro toho, kdo zná zvláštnosti starých dob, nemusí to být nijak groteskní. Tyto osobnosti tedy mají zcela zvláštní sílu s velkou rozhodující působností, která se tu a tam vždy projevuje nejen v pocitech hrůzy, ale také v něčem pozitivním, co tyto osobnosti do duší jaksi vkapávají, aby tím působily tak, že se vlastně neví, kde se nachází vnější osobnost.

Vnější osobnost takových duchů bývá často velmi nepatrná; o té žáci vědí. Tato osobnost vystupuje někde třeba v nějakém zcela nepatrném vnějším postavení. A hle, tehdy tato vnější osobnost, která byla nositelem právě naznačeného ducha, byla vlastně - aniž samařský král Achab měl o tom tušení - jeho sousedem, byla v samé jeho blízkosti. Ale král Achab o tom nevěděl nic. Osobnost, o které mohl mluvit tak, jak bylo naznačeno, hledal král Achab všude, jen ne v prostém majetníku statečku, který byl v samé jeho blízkosti. Neboť kde se nacházela tato osobnost v určitých dobách, proč byla někdy nepřítomna, o tom král vůbec nepřemýšlel. Jezábel to věděla, ale svoje tajemství Achabovi neřekla. Nechala šije pro sebe právě z důvodů, které ještě poznáme. Ona osobnost, která je vnějším fyzickým nositelem Eliáše, je také v bibli nazvána zvláštním jménem. Nazývá se zde Nábót. Vpravdě tedy vidíme podle duchovně-vědeckého bádání v biblickém Nábotoví fyzického nositele individuality Eliášovy.

V oné době hladu, kdy mnozí museli hladovět, přepadla nouze také Nábota. V takových dobách nouze, kdy působí nejen hlad, jak tomu ovšem bylo v tehdejší době, ale kdy působí také nekonečný soucit s hladovějícími i utlačenými, jsou poměry zvláště příznivé, aby v tom, kdo je k tomu připraven svým osudem, svou karmou, mohly vystoupit skryté duševní síly, kterými se může povznést k poslání, jaké bylo naznačeno. Ujasněme si jen, co se děje v takové duši, co se tedy dalo v duši Nábotově.

Jsou to především zcela vnitřní pochody; je to významná sebevýchova nebo vlastní vývoj duše k novým duchovním výšinám. Co tu duše vnitřně prožívá, když si osvojuje síly, kterými pohlíží do duchovních světů, aby z nich zase snesla, co má být vštípeno jako podněty do vývoje lidstva, to je neobyčejně těžké líčit. To se dá tím obtížněji odít ve slova, poněvadž si to ani neuvědomuje ten, kdo něco takového prožívá. Zvláště v oněch starých dobách si to neuvědomoval tak, aby to mohl vyjádřit přesnými, ostře ohraničenými pojmy; průběh je asi ten, že člověk prochází jasnovidným vývojem duše různými stupni. U takové osobnosti jako Nábót předchází ovšem to, že má nejdříve určitý vnitřní zážitek: „Ve mně má zazářit síla, která má nyní vstoupit do lidstva. Já mám být její nádobou.“ Ale potom přichází jiný zážitek: „Teď“

musím vynaložit všechno, aby ona síla mohla ve mně promlouvat správným způsobem, abych si osvojil příslušné vlastnosti, které mi dávají možnost prožít to, co prožít musím, abych tuto sílu mohl správně sdílet se svými bližními.“

Tak musí takováto osobnost projít mnoha stupni. Když je pak dosaženo příslušného stupně, vystupují pro vlastní duši určitá znamení, která nejsou snad sny, nýbrž vnitřními zážitky - ani jen vizemi – neboť jejich základem je skutečnost vývoje vlastní duše. Vystupují obrazy, které jsou náznaky toho, že je nyní ve vývoji své duše tak daleko, že se může odvážit považovat onu sílu za svoji. Obrazy samy nemusí mít mnoho společného s tím, co duše ve skutečnosti prožívá. Jsou to pouze symboly, tak jako také sen symbolizuje. Ale jsou to jakési typické symboly, podobně jako máme také za určitých okolností určité sny - například při tlučení srdce sen o rozřhovaných kamnech. Tak vystupují určité zážitky jako vize, když si duše osvojila to nebo ono z jasnovidné síly. Z Nábota objevilo se nejprve to, že prostřednictvím takového obrazu poznal: „Ty jsi ten, skrze něhož má být zvěstováno, že člověk může důvěřovat v původního Boha Jahveho a že v něho důvěřovat musí, i když proti tomu mluví vnější zdání dějinného průběhu v nouzi, která dolehla; v klidu očekávám, až se časy zase zlepší, neboť je určeno v radě Boha Jahveho sesílat nouzi a sesílat opět štěstí. Ale nikdy nesmí zmizet důvěra.“ To, že má on vyslovit a že je to neochvějná přesvědčující síla v jeho duši, to se Nábotovi ujasnilo. To měl živě před sebou jako něco, co je více než pouhá vize. Před jeho duší stál Bůh sám, jak se mu mohl představit svou tváří, a pravil mu: „Jdi ke králi Achabovi a řekni mu: Musíte důvěřovat v Boha Jahve, dokud nesešle zase déšť“⁴⁴. To znamená, dokud nenastanou zase lepší časy.

Tu poznal tento muž svoje poslání. Věděl, že se má nyní věnovat dalšímu pěstění duševní síly, která může přivést k plnému pochopení to, co měl před duchovním okem. Tu se rozhodl - se všemi oběťmi jak jen to bylo možné - být jedním z těch, kteří byli nejvíce vydáni nouzi tehdejší doby - také hladu. Hladověl ve skutečnosti (a zdůrazňuji, že nechci tu snad doporučovat hladovou kúru k dosažení duchovního poznání) ne proto, aby vystoupil do vyšších světů. Nehladověl z jiného podnětu, pouze proto, že hladověli druzí, aby nejen sdílel osud druhých, ale aby jej sdílel dokonce zvýšenou měrou. Ale jeho duše byla v nepřetržité vnitřní kontemplaci oddána Bohu, jenž se mu vyličeným způsobem tak zjevil, a on neodvracel své myšlenky od tohoto Boha. V duchovní vědě bychom dnes řekli, že celá jeho meditace záležela v tom, že zcela dobrovolně uvedl tuto myšlenku do středu své duše. A že tak jednal správně, ukázalo se mu zase ve znamení, ve vnitřním vidění - které

znamenal více než pouhou snivou vizi - když před ním v plné životnosti stál obraz Boha, jenž v jeho duši žil, a pravil mu: „Vytrvej, snažej všechno, neboť ten, který živí lidi a také tebe, dá ti, co potřebuješ, zcela jistě. Jen musíš mít pravou důvěru ve věčné trvání duše.“ Zjevilo se mu v obraze, jakoby - veden poustevníkem, který tu vystupoval více obrazně, šel k potoku Karit, tam se skryl a pil vodu z potoka, dokud tam byla, a živil se tím, co mu Bůh seslal, co mohl ještě mít v tehdejší nouzi. To se mu ukázalo v obraze zvláštní milostí Boží, že mu havrani přinášeli potravu. Tak toto vidění potvrzovalo to, co měl jako hlavní věc prožít zase ve svém nitru.

Potom měl, pokud jde o duševní síly, prožít vyšší stupeň. Pokusil se (tak bychom dnes řekli) ponořit se ještě hlouběji do meditace, ze které vyšel a kterou jsme již naznačili. Tato meditace, toto vnitřní prožívání dostalo následující charakter. Nábót si řekl: „Máš-li vůbec stačit na toto poslání, které tu zasvítá ze zcela nového obrazu Boha, musíš v podstatě vnitřně, i v nehlubších silách své duše stát se úplně jiným, než jsi byl doposud. Duši, která v tobě nyní žije, musíš vlastně překonat, odložit. Musíš svými hlubšími duševními silami oživit novým způsobem to, co sice máš, ale co jakožto tvé vlastní já nesmí zůstat takovým, jakým je.“ - Tak pracoval Nábót pod vlivem této myšlenky intenzivní vnitřní prací na přeměně svého vlastního já, aby se mohl stát hodným stanout před Bohem, který se mu zjevil. Zase měl jakousi vizi, ale něco, mnohem většího než vizi. A přece tato vize má mnohem menší cenu, neboť vlastní cenu mají vnitřní duševní pochody. Tu měl vidění, že jeho Bůh, který se mu zjevil, poslal jej do Sarepty a tam zastihl vdovu, která měla syna. A nyní se mu zjevuje způsob, jak má žít, zosobněn v osudu této vdovy a jejího syna. Ti mají sotva již co jíst. Tak vystupuje vidění před jeho duši. To poslední, co mají, chtějí ještě požit a pak zemřít. Ale Nábót říká nyní to, co v osamělém přemítání říkal ke své vlastní duši den co den, týden co týden. To říká nyní jako ve snu, jako ve vidění této vdově: „Nestarejte se. Z mouky, kterou ještě máte, připravte jídlo, které má být připraveno pro vás a také pro mne. Důvěřujte ve všem, co má přijít, v Boha, jenž může seslat štěstí i neštěstí, v Boha, v něhož člověk nikdy nesmí ztráct důvěru.“ A hle: Tu se mu ukázalo ve snu, ve vidění - bylo to vyjádřeno ve vizi - že nádobka s moukou se nevyprázdnila, ani džbán s olejem se nevyprázdnil, ale stále znovu se naplňovaly. A celý jeho duševní stav byl vyjádřen ve vidění tak, jako kdyby Nábót se stal zralým pro tuto osobnost, jako kdyby tato osobnost vešla do vdovina domu a bydlila v hořejším poschodí tohoto domu. Ale vnitřní skutečnost je taková, že vlastní duše jaksi vystupuje do vyššího poschodí, že dosahuje vyššího stupně svého vývoje.

Nyní se mu zjevuje ve vidění, jak umírá syn oné ženy. To není nic jiného než symbolické zrcadlení toho, jak překonal, takřka usmrtil to, co představovalo dosud jeho já. Podvědomé síly jeho duše praví: „Co máš nyní dělat?“ Stojí tu do jisté míry bezradný. Tu se sám vzchopí silou, která do něho dosud vplývá, a noří se dále do toho, co mu bylo poskytnuto k pohřbení. Tu se zjevuje, že když syn vdovy zemřel, činí mu tato žena výčitky. To znamená, že jeho vlastní duševní podvědomí činí mu výčitky, neboť vzniká obava: Staré vědomí já je pryč; jak nyní dále? - Obrazně je to vyjádřeno tak, že Nábót povolá k sobě tohoto syna a směle se noří do své duše a tím mrtvého syna zase přivede k životu, takže mu to dá odvahu k dalšímu oživení nového já z já starého.

Tak Nábót dozrál. Tak dozrála jeho duše, že mohla v sobě nalézt sílu předstoupit nyní také skutečně před vnější svět a hlásat, co bylo třeba tomuto světu říci. Především předstoupit před krále Achaba, aby došlo k rozhodnutí o tom, co se mělo rozhodnout, totiž o vítězství nového pojetí Bohajahveho naproti tomu, co se vynořilo na jeho místě slabostí doby, jejímž představitelem byl král Achab. Odkudsi - Achab rozhodně neměl ani tušení, odkud ten muž přišel - přišla tato osobnost ke králi Achabovi, jenž starostlivě procházel svou říší a pozoroval nouzi. Tu se setkal s tímto mužem. A při slovech, která tento muž vyslovil, uplatnilo se cosi v duši Achabově, ačkoli vůbec nevěděl, že je to jeho soused. Uplatnilo se cosi, jako kdyby nyní ve zvláštní míře stálo před ním to strašlivé, co pocítil pokaždé, když se mluvilo o duchu, který se v bibli nazývá jménem proroka Eliáše. „Jsi snad ty ten muž, který mate Izrael?“, zeptal se ho Achab. „Nikoli“, odpověděl Nábót - Eliáš, „nýbrž ty sám jsi ten, kdo uvádí neštěstí a záhubu na Izrael; a musí se nyní rozhodnout, ke kterému Bohu se nyní náš národ obrátí.“

Tu byly události řízeny tak - jednotlivosti blíže rozvádět by vedlo dnes příliš daleko - že velká část lidu izraelského byla shromážděna na hoře Karmel a vnějším znamením - ale takovým znamením, které by se nám mělo jevit jako něco naprosto pochopitelného - mělo se dospět k rozhodnutí mezi Bohem Achabovým a Bohem Eliášovým. Především bylo usneseno, aby kněží a proroci Baalovi - jak se nazýval Bůh krále Achaba - přinesli svou oběť. Nyní se čekalo, zdali obětní službou, která se tu konala, a zbožnými cvičeními extatických proroků, kteří hudbou a tancem byli uvedeni do zcela zvláštních stavů, zdali těmito exerciciemi přejde něco na lid - jinými slovy: Zdali božskou silou, kterou v sobě tito kněží měli, ukáže se něco ze síly a moci tohoto Boha. K obětnímu oltáři bylo přivedeno zvíře: Mělo se ukázat, zdali skutečně působí v kněžích síla, která může zástup uchvátit. Neboť Nábót -

Eliáš pravil: „Musí vzejít rozhodnutí: Já zde stojím sám a proti mně stojí 450 kněží Baalových. Uvidíme, jak silná je jejich moc na lid, nebo jak silná je moje moc.“ Oběť byla přinesena. Bylo učiněno všecko, aby síla, kterou měli kněží Baalovi, byla přenesena na lid, aby uvěřil v boha Baala. Bylo to vystupňováno následovně: Ruce a jiná místa těla těchto kněží byla pořezána nožem, takže tekla krev, aby bylo ještě zesíleno, co mělo hrůzně působit u kněží při tanci a hudbě. Ale neukázalo se nic, neboť tu byl se svou silou Eliáš - Nábót. Mohlo by se říci strážlivými slovy: Byl tu on se svým vlivem. Nemusíte myslet na nic kouzelného; svým vlivem způsobil, že zvítězil nade vším, co tu bylo. Pak začal obětovat. Jinými slovy: Začala obětovat celou svou silou ona duše, která prožila, co jsme právě vylíčili. Oběť působila. Duše a myslí byly uchváceny. Událo se něco podobného jako to, co jsem se pokusil popsat ve své knize Mystika na počátku novodobého duchovního života; zde je to ukázáno na Janu Taulerovi. Tauler byl dlouho kazatelem s rozhodujícím vlivem, ale prošel ještě zvláštní přípravou. Když pak zase vystoupil na kazatelnu, tu se ukázal u posluchačů následující účinek. Vypravuje se, že na 40 lidí vlivem jeho kázání kleslo a bylo jako mrtvo. To znamená, že tito lidé byli ve svém nitru zasaženi jeho silou. A nyní nemusíme myslet na nic jiného než že slova, která jsou v bibli uvedena, nejsou nadsázkou; aspoň to vyplývá z duchovně-vědeckého bádání. Kněží Baalovi, 450 protivníků Eliášových, museli se vzdát jako přemoženi. Byli ve své duši usmrceni tím, čeho chtěli dosáhnout, skrze Eliáše - Nábota. Eliáš - Nábót opanoval pole. Ale co z toho jakoby samo sebou vyplývá?

Vylíčil jsem charakter a zvláštní povahu Jezábelinu. Jezábel věděla, že ten, kdo tu působil, je vlastně jejich sousedem, že ho mají na druhé straně. Ne- ní-li tajemně nepřítomen, je v samé blízkosti. - Ale co věděl Eliáš - Nábót od té chvíle? Věděl, že Jezábel je mocná, že ví o jeho tajemství a že -jinými slovy -jeho vnější fyzický život nemohl by již nikdy být zcela bezpečný. Musel mít v nejbližší době obavu o svůj život, neboť Jezábel by se již postarala o jeho záhubu. Bible také vypravuje, že král Achab přišel domů a vyprávěl Jezábel, co se přihodilo na hoře Karmel. A ona řekla: „Učiníme Eliášovi to, co on učinil tvým 450 prorokům.“ - Rád bych věděl, kdo chce takovouto řeč, kterou podle tohoto místa bible pronesla Jezábel, vysvětlit jinými prostředky než prostředky duchovní vědy, když se duchovně-vědeckým bádáním jeví tyto prostředky jako samozřejmost.

Ale Eliáš musí teď, když má zemřít pomstou Jezábel, pečovat o to, aby jeho duch určitým způsobem působil v lidstvu dále, pokud jde o to, co má lidstvu říci. A hle, když se zase pohrží do své duše a když se v tomto intenzivním

vnitřním pohřížení ptá, co má nyní učinit, aby sám sebe v tomto fyzickém světě nahradil, až nastane jeho smrt vlivem pomsty Jezábel, tu se mu zjeví něco nového. Jeho zrak je obrácen na zcela určitou osobnost, na kterou on Nábót - Eliáš, může přenést to, co má lidstvu dát. Jeho pohled je obrácen na Elizea. Můžete si myslet, že Eliáš znal Elizea od dřívějšíka, ale na tom nezáleží. Eliášův pohled byl obrácen na tuto osobnost a vnitřní osvětlení mu pravilo: „Zasvěť tohoto muže do svého tajemství.“ A se zřetelností, s níž podle duchovní vědy mluví náboženské písemné památky, se nám ještě vypravuje, že Eliáš - Nábót má vykonat něco zvláštního a že to, co má nyní sestoupit na Elizea, je též duch, který dosud řídil Eliáše. Eliáš měl vyhledat Elizea v Damašku. V Damašku mělo se dostat Elizeovi osvětlení. Elizeovi se mělo dostat osvětlení stejným způsobem, jak se nám to později naznačuje o apoštolu Pavlovi. A když si Eliáš mohl vyvolit svého nástupce, stihla ho také brzy poté pomsta Jezábel.

Jezábel přivedla svého chotě Achaba na souseda Nábota a pravila Achabovi asi toto: „Hled, tento souseď je zbožný muž, v němž žijí myšlenky Eliášovy. Kdybys ho jen vzdálil ze své blízkostijako toho, na kterém mnoho záleží, protože je přece jeden z nejvážnějších přívrženců Eliášových.“ Achab nevěděl nic o tom, jak je to s tajemstvím Nábotovým, ale věděl, že Nábót je věrným přívržencem Eliášovým. Tu pak přemlouvala Jezábel Achaba k tomu, aby přiměl tohoto muže - buď veškerou silou své výmluvnosti nebo i svou moci královskou - aby Nábót k němu přestoupil: To že by byla rána pro věc Eliášovu, kdyby se podařilo něčím takovým převést tohoto muže na Achabovu stranu. Jezábel ovšem věděla, že je to jen výmysl; chtěla tím jen způsobit, aby se její manžel vzchopil k důležitému činu. Neboť nechtěla právě tento skutek, nýbrž jiný, který následoval potom. Toto byla jen jakási předstíraná rada, kterou dala Jezábel.

Achab přistoupil k Nábotovi a hle, Nábót mu namítl: „Nikdy nedosáhneš toho, co nyní chceš.“ Víte, že v bibli je tato věc líčena tak, že Nábót jakožto souseď Achabův má vinici, a že Achab o tuto vinici usiluje, že ji chce vlastnit násilím nebo přemlouváním. V bibli praví Nábót ke králi: „Nedejž mi toho Hospodin, abych měl dát dědictví otců mých tobě.“ (L Královská 21.,3.) Ve skutečnosti je však míněno docela jiné dědictví, které nechce vydat.

Potom zosnuje Jezábel svoji pomstu. Použije své předstírané rady, neboť král má být nejprve rozlícen zdráháním tohoto muže. To můžeme poznat při čtení bible na tom místě, kde je psáno: „Tedy přišel Achab do domu svého, smutný jsa a hněvaje se pro řeč, kterouž mluvil jemu Nábót Jezreelský, řka: „Nedám tobě dědictví otců svých.“ I lehl na lůžko své, a odvrátiv tvář

svou, ani chleba nejedl.“ (I. královská 21., 4.) Představme si, že přestal jíst, protože si nemohl opatřit vinici ve svém sousedství. Pravý význam takových dějů odhalí se jen tehdy, když můžeme vypátrat pravé skutečnosti, které jsou za nimi. Jezábel nastrojí nyní svůj čin pomsty, který záleží v tom, že připraví slavnost, ke které je pozván také Nábót, a že se mu vzdávájí zvláštní pocty; těm se nemůže vyhnout. Je mu poskytnuta možnost, aby působil. Ale Jezábel sama je jasnovidná osobnost. S jinými by byl Nábót lehce hotov, s jinými by mohl měřit své síly. Ale ona jej mohla zničit. Ona navedla vrahy, to znamená, jak se v bibli vypravuje, falešné svědky, kteří pravili, že Nábót prý uráží Boha a krále. Tak byl Eliáš jakožto vnější fyzická osobnost usmrcen, srovozen ze světa.

Achab byl vším, co předcházelo a co uchvátilo opravdu hluboké síly v jeho duši, postaven před osudovou otázkou. Tu mohlo se v něm právě v této chvíli vzbudit výjimečné tušení. V tomto tušení zjevil se mu Eliáš, jehož se tak často děsil. A v tomto vidění řekl mu Eliáš, jak se věc má. To je duchovní zážitek. Achab slyší od zjevu Eliášova po jeho smrti, že zavraždil Nábota, Nábota - Eliáše; ostatní mohl jen tušit. Ale byl nazván vrahem. A v bibli máme vysloveno toto hrozné slovo, které v tomto tušení cítil, jak padá na duši. Neboť tento zjev pravil v tušení Achabovi: „Protože lízali psi krev Nábotovu, i tvou krev také lízati budou.“ (L Královská 21., 19.) A o Jezábel bylo řečeno: „Psi žrátí budou Jezábel mezi zdmí jzraelskými.“ (I. Královská 21., 23.)

Víme, že toto tušení bylo z těch, která se vyplnila. Neboť když král Achab táhl později do boje proti Syrským, byl v bitvě zraněn a krev tekla na jeho vůz, a tak ho stihla smrt. A když byl vůz omýván, přistupovali psi a lízali krev, která tekla z ran Achabových. A když pozdější spád událostí učinil Jehu pánem ve městě, byla Jezábel zastížena u okna, uchopena, svržena ven a vskutku před hradbami města byla roztrhána psy. Ale ještě na něco chci nyní poukázat, neboť je příliš málo času, abych se pouštěl do podrobností. To je nyní také méně důležité. Mnohem důležitější je to, co následuje dále.

Ten, kterého Eliáš - Nábót vyvolil za svého nástupce, musel nyní sám dozrát. Ale on nyní dozrával jiným způsobem. Žák to má již jaksí lehčí než učitel. Měl k dispozici sílu, k níž se dopracoval Nábót - Eliáš, měl pomoc Eliášovu. Ajako působí individuality lidí zcela zvláštní silou, když projdou branou smrti, tak působil nyní po své smrti Nábót - Eliáš zcela zvláštní silou na Elizea, asi tak jako sám Ježíš Kristus po své smrti a po svém zmrtvýchvstání působil na své učedníky. Eliáš - Nábót působil mocně na Elizea. A co nyní prožíval Elizeus, prožíval také jako to, co bylo spojeno se silou, jež proudila od Eliáše a také ještě dále po jeho smrti působila na ty, kteří se mu mohli oddat.

Elizeus to prožíval tak, že před jeho duší živě stál velký učitel Eliáš - také po své smrti - a pravil mu: „Chci vyjít s tebou z Gilgala.“ Uvedu zde docela přesně bibli; ta praví: „Stalo se poté, když měl již vzít Hospodin Eliáše u vichru do nebe, že vyšel Eliáš s Elizeem z Gilgala.“ To není žádné místní jméno. Ani bible nemíní tím žádné místo. Gilgal neznamená nic jiného než technický výraz, označující valit, převalit, a znamená přechod duše ve fyzickém těle, jak duše kráčí z fyzického těla k fyzickému tělu.

Nemusíte se divit, když duchovní věda dojde k poznání, že Elizeus byl skutečně u Eliáše, tj. spolu s ním ve vyšším světě: nikoli silami své fyzické přirozenosti, nýbrž svými vyššími silami, tím, co ve své duši prožíval ve vnitřní kontemplaci a oddanosti. A duch Eliášův udává mu nyní stupně, kterými měl Elizeus ve vývoji duše projít. Ale upozorňuje ho na to, jak obtížná je cesta, kterou má projít. Jde po stupních vzhůru - tam, kde teprve může nastat to, aby se cítil spojen s duchem, jenž proudí od Eliáše. Jména míst, která tu jsou volena, nemají se považovat za místní jména v jejich doslovném významu, nýbrž za duševní stavy. Tu praví například Eliáš: „Jdu nyní do Bethel.“ - Elizeovi se to jeví jako vize, která je více než vizi. Ajako napomenutí mu praví duch Eliášův: „Zůstaň raději zde.“ Ale to neznamená nic jiného než: „Rozmysli si, máš-li sílu, jít dále se mnou.“

Tu se objeví také ještě něco dalšího jako napomenutí ve vizi: Všichni žáci proroků, tedy jeho druhové v duchovnu, stojí vedle něho a napomínají ho. Ti, kteří vědí, protože jsou zasvěceni do skutečnosti, že Elizeus může vystoupit do vyšších oblastí, kde k němu mluví duch Eliášův, ti praví Elizeovi: „Dnes nebudeš moci jíti za ním. Víš-li také, že Hospodin vezme Pána tvého od tebe?“ (II. Královská 2., 3.) Ale on jim odpovídá: „Mlčte jen.“ Ale k duchu Eliášovu praví: „Tak jako živ jest Hospodin a tvá duše, neopustím tě.“ Dále praví Eliáš: „Musím teď jít do Jericha.“ Totéž se opakuje. A pak praví Eliáš: „Co vlastně nyní chceš?“ A Elizeus odpovídá - v bibli to stojí tak, že to musíme správně vyčíst: „Chci, aby k mému duchu přišel do mé duše jako druhý duch tvůj“, což je v bibli nesprávně řečeno: „Nechť jest, prosím, dvojnásobný díl ducha tvého na mně.“ (II. Královská 2., 9.) Smysl toho, co Eliáš slyší od Elizea, je asi ten, aby Elizeus byl v hlubinách své duše oživen, aby procítil k plnému vědomí, aby vlastní duší byl postaven po bok duchu Eliášovu tak, aby duše sama ze sebe mohla projevovat rozhodnutí jako ve vnějším fyzickém životě. Tu praví Eliáš: „Můžeš-li nyní, když se mám vznést do vyšších oblastí, vidět mého ducha, jak stoupá do vyšších oblastí, tu jsi dosáhl toho, co chceš, a pak vstoupí moje síla do tebe.“ A hle: Elizeus uviděl Eliáše stoupat „u vichru do nebe“. Jen plášť jeho spadl zpět, tj. duchovní síla, kte

rou se měl zahalit. To byla duchovní vize, která se mu ukázala a dala mu podněty, aby se stal nástupcem Eliášovým. A pak se v bibli praví: „Což vidouce synové proroci z Jericha, naproti stojíce, řekli: „Odpčinul duch Eliášův na Elizeovi. I šli proti němu a poklonili se mu až k zemi. (II. Královská 2., 15.) To poukazuje na to, že Elizeovi stalo se slovo tak mocným, že bylo proniknuto silou, kterou žáci proroků zažili také u Eliáše, a že poznali, že duch Eliáše - Nábota skutečně žil dále v Elizeovi.

To je to, co podle duchovně-vědeckých metod, jež byly vylíčeny v těchto přednáškách a také mají být dále líčeny, vyplývá z pravých dějů v tehdejší době, co vyplývá z podnětu, který vyšel od Eliáše a od Elizea jakožto obnovení a povýšení staré víry v Jahveho. Je pak zvláštností, že tyto děje, které zvláště v oněch dávných dobách byly srozumitelné zasvěceným, byly vyprávěny lidem, kteří sami nemohli věci rozumět takovým způsobem, jaký právě mohli pochopit a jaký mohl působit na jejich duše, totiž v podobenství, v líčení zázraku.

A z toho, co je v nejvyšším, nejduchovnějším smyslu opravdu podivuhodné, z toho se potom vyvinulo to, co existuje v bibli jakožto vyprávění o Eliášovi, Elizeovi a Nábotovi. Těm, kteří by nemohli pochopit, jak největší podnět pro světový vývoj lidstva vytryskl z duší, které musely v sobě teprve prožít mnohé, co se vymyká vnějšímu zření, těm to bylo řečeno v podobenstvích. Pro ty bylo podáno to, co se nám právě v bibli vypravuje: Ze za časů krále Achaba žil Eliáš, že se Bůh Jahve zjevil Eliášovi v době hladu a pravil mu: „Jdi ke králi Achabovi a řekni mu: Živ jest Hospodin Bůh Izraelský, před jehož obličejem stojím, že nebude těchto let rosy ani deště, jediné vedle řeči mé.“ (I. Královská 17., 1.) Potom se praví dále, že Bůh řekl Eliášovi: „Odejdi odsud a obrať se k východu a skryj se u potoka Karit, kterýž je naproti Jordánu. A budeš z toho potoka pít; krkavcům pak jsem přikázal, aby tě tam krmili.“ (I. Královská 17., 3. - 4.) To se stalo. A když voda vyschla, poslal Bůh Eliáše zase do Sarepty. A třetím rokem mohl se pak Eliáš vydat na cestu, mohl předstoupit před krále Achaba (již jsem na to poukázal, když jsem líčil skutečnost podle duchovního bádání) a postavit se před rozhodnutí 450 proroků Baalových.

Pak je opět vylíčeno jako zázrak to, co se ve skutečnosti stalo tak, jak jsem vám vyprávěl. Pak následuje vyprávění, jak Nábota, který však ve skutečnosti je nositelem samého ducha Eliáše, má být Achabem oloupen o svou vinici a jak potom Jezábel Nábota zahubí. Podle toho, co je psáno v bibli, nedá se pochopit, jak to asi Jezábel Eliášovi provedla, protože přece řekla k Achabovi: „Chci Eliášovi učinit to, co on učinil tvým 450 kněžím Baalovým;“ ne

boť podle bible dala zahubit jen Nábota, kdežto ve skutečnosti - což ovšem nebude moci vyčísit z bible žádný čtenář - dala zahubit nositele ducha Eliášova. Neboť v bibli jen čteme, že Eliáš se vznesl do nebe. Tu by tedy zničila Eliáše zvláštním způsobem, kdyby to chtěla učinit tak, jak to podle bible učinil Eliáš 450 kněžím Baalovým. - Zkrátka máme zde obrazy, kterým možno porozumět jen když je dnes zase osvětlíme tím, co může přímo ze svých pramenů poskytnout duchovní bádání. Pokud jde o ty vážené posluchače, kteří by nebyli s to (protože jistě není možno uvést v jedné přednášce ještě další doklady) považovat to, co vyplývá z duchovně-vědeckého bádání, za více než za domněnku, jsem úplně klidný. Jestliže při posuzování přistoupí k problému bez předsudků, budou-li jednotlivá místa zkoumat a to, co tu dnes podáváme, přirovnávat k tomu, co může podat věda, nemůže se sice bez duchovního bádání na to přijít, ale může se to potvrdit vnější vědou - a také vlastním rozumem.

Musíme tedy říci, že se nej význačnějším způsobem ukazuje, když pozorujeme osobnost proroka Eliáše a jeho dobu, jak to, co působí jako podněty a příčiny v lidském dění, se nijak nevyčerpává v tom, co se jeví zevně a na co berou zřetel vnější dějiny, ale že nejdůležitějšími událostmi lidského dění jsou ty, které se dějí v duších lidí a tam dále působí. Třebaže se to nemůže stát v dnešní době, stávalo se ve starých dobách, že taková osobnost, o které se jen šeptalo, mohla žít v prostém, nepatrném sousedu, aniž se o tom vědělo. Nejskrytější působí právě nejsilnější, nejintenzivnější síly vývoje lidstva. Tak se nám vyjevuje, jak v proroku Eliášovi nacházíme vzestup, propracování myšlenky Jahveho v lidstvu vyšší měrou, takže můžeme u něj najít důležitý, epochální čin pro lidstvo, jen když jej vidíme ve správném světle.

Další zkouška by vždy ukázala, že tu padá světlo na to, co se stalo, a také na to, co potom vedlo dále až k založení křesťanství. Tak se ukazuje, že tímto způsobem se přiblížíme duchovním poznáním k tomu, co se nám musí jevit tak důležitým, tj. k základům a podnětům, jež působily ve vývoji lidstva, a protože působily, působí také dále až do našich dnů. Proto také nemůžeme rozumět tomu, co se děje kolem nás, jestliže nemůžeme porozumět tomu, co se dalo v minulosti. Ale o nej důležitějších věcech nepodávají zprávy vnější fyzické dějiny, které pocházejí z vnějšího světa.

A tak vzhledem k nutnosti poznávat Ducha v přírodě nořením se do lidského ducha bádáním, které může vycházet jen ze skrytých základů duše, platí i pro dějiny slova Goethova, jen málo pozměněná, slova, která na příkladu proroka Eliáše a jeho doby se potvrzují na duchovním nebi lidstva:

*Tajemné jsou ve světě přítomnosti dějiny a nedají si uloupit závoj.
Co ony tvému duchu zjevit nechtějí, to na nich nevynutíš z pergamenů, ni ze značek,
kterou jsou vepsány do kovu, do hlíny neb kamene.*

*Geheimnisvoll am lichten Tag der Gegenwart, Läjit Geschichte sich des Schleiers nicht
berauben. Und was sie deinem Geist nicht offenbaren mag, Das zwingst du ihr nicht ab
aus Pergamenten Und nicht aus Zeichen, die da eingeschrieben sind In Erz, in Ton und
in Stein.*